

Larysa Pisarek

"Semantyka przestrzenna polskich przyimków prefigowanych na tle rosyjskim", Czesław Lachur, Opole 1999 : [recenzja]

Acta Polono-Ruthenica 5, 340-342

2000

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Książka zawiera też dziesięć kolorowych fotografii przedstawiających zabytki i krajobraz Warmii. Warmię oglądał Kasprowicz jadąc z Kwidzyna do Olsztyna, podobnie jak uczestnicy konferencji w czasie wycieczki turystycznej po Warmii. Walorem tej książki jest bardzo staranne jej wydanie, świetna okładka projektu Barbary Lis-Romańczukowej, wspomniane fotografie i inne ilustracje.

Tadeusz Zienkiewicz

Czesław Lachur, *Semantyka przestrzenna polskich przyimków prefigowanych na tle rosyjskim*, Opole, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego 1999.

Omawiana monografia jest poświęcona opisowi konstrukcji imiennych z przyimkami złożonymi, tzw. prefigowanymi, wyrażającymi w języku polskim i rosyjskim semantykę przestrzenną. Relacje zachodzące między przedmiotami w przestrzeni realizowane są w każdym języku naturalnym. Przestrzeń stanowi zatem uniwersalną kategorię semantyczną. Dla językoznawcy niezmiernie ważne jest poznanie sposobów wyrażania stosunków przestrzennych, ich specyfiki w różnych językach, gdyż świadczą one o odmiennym postrzeganiu świata przez różne środowiska językowe.

Właśnie z tego powodu wybór tematu monografii należy uznać za nadzwyczaj trafny. Przede wszystkim dlatego, iż semantyka przestrzenna, ściślej: ablatywna (translokacyjna), rozpatrywanych konstrukcji w języku polskim do tej pory nie była przedmiotem wszechstronnej analizy. Ponadto same przyimki prefigowane w polszczyźnie nie doczekały się jeszcze dokładnego opisu. Natomiast z punktu widzenia analizy konfrontatywnej dwóch języków przyimki te stanowią niezwykle wartościowy materiał badawczy, gdyż nie mają w języku rosyjskim swoich odpowiedników formalnych, znaczy to, iż w języku polskim system gramatyczny translokacyjności jest bardziej zróżnicowany i mniej abstrakcyjny niż w języku rosyjskim. Doskonała znajomość obu języków i świetne przygotowanie teoretyczne pozwoliły Autorowi zająć się tym interesującym problemem.

Monografia Cz. Lachura ma jednocześnie charakter teoretyczny, metodologiczny i materiałowy. Część teoretyczna i metodologiczna zawarta jest w trzech rozdziałach: 1: Obiekt opisu, 2: Lokacja a trans-

lokacja, 3: Założenia metodologiczne. Część materiałowa umieszczona jest w pięciu rozdziałach. Każdy z nich obejmuje analizę poszczególnych konstrukcji z jednym przyimkiem: 1: sprzed, 2: zza i spoza, 3: spod/spodod, 4: spośród, 5: spomiędzy. Praca zawiera krótkie zakończenie oraz bardzo obszerną bibliografię.

W części teoretycznej monografii Autor wszechstronnie i bardzo dokładnie naświetla niezmiernie skomplikowane problemy związane z różnymi aspektami kategorii przestrzeni. Prezentuje rozległą wiedzę odnośnie do fizycznych, filozoficznych i lingwistycznych interpretacji pojęcia przestrzeni. Określa również tzw. przestrzeń psychologiczną. Ponadto rozpatruje przestrzeń w kontekście naiwnego modelu świata (naiwnego obrazu świata) podkreślając, iż jest ten model niemniej skomplikowany niż model naukowy, w ślad za Ju. D. Apresjanem wprowadza pojęcie przestrzeni mówiącego i uznaje go za niezbędny składnik interpretacji znaczeń translokacyjnych. Na materiale różnych języków (pokrewnych i niepokrewnych) demonstruje wzajemne relacje zachodzące między przestrzenią a myśleniem z jednej strony oraz między przestrzenią, jej percepcją człowieczą a językiem z drugiej strony. Przedstawiając stan badań nad zagadnieniem przestrzeni, ujawnia duże zaplecze erudycyjne swoich rozważań – rozległą wiedzę, doskonałą znajomość istniejącej literatury przedmiotu, samodzielność myślową, krytyczny stosunek wobec niektórych stwierdzeń o koncepcji. Należy podkreślić, iż oprócz tego przytacza materiał faktograficzny i teoretyczny, dotyczący relacji przestrzennych również w innych językach słowiańskich (serbsko-chorwackim, ukraińskim, czeskim, białoruskim itd.). Następnie niezmiernie erudycyjnie omawia pojęcie lokacji i translokacji, mechanizmy wyrażania stosunków translokacyjnych oraz rolę przyimków w wyrażaniu tychże relacji. Założenia metodologiczne pracy stanowią treść rozdziału trzeciego. Cel swoich dociekań Autor widzi w wyczerpującym i kompleksowym opisie relacji ablatywnych realizowanych przez konstrukcje z prefigowanymi przyimkami translokacyjnymi. Natomiast skonfrontowanie tych polskich konstrukcji z odpowiednimi środkami języka rosyjskiego ma służyć ustalaniu mechanizmów przekładowych oraz odnalezieniu ekwiwalentów tekstowych tych konstrukcji w języku rosyjskim.

Cele wytyczone sobie przez Autora zostały z powodzeniem osiągnięte w analitycznej części monografii (rozdziały 4–9). W części tej na olbrzymim materiale językowym wyekscerpowanym z tekstów pisanych

i mównionych ustalono i przedstawiono zarówno podstawowe relacje ablatywne realizowane przez konstrukcje z odpowiednimi przyimkami, jak i bardzo szczegółowe konfiguracje przestrzenne odbiegające od tych podstawowych relacji.

Wywody Autora są konsekwentne i jasne, analiza przekonywająca, wykład przejrzysty, spójny, czytelny. Do drobnych niedociągnięć zaliczyłabym następujące. Sądzę, iż monografia zyskałaby na wartości, gdyby Autor w końcu każdego rozdziału materiałowego umieścił zwięzłe podsumowanie, przedstawiające w skrócie wyniki formalnej i semantycznej analizy konstrukcji z poszczególnymi przyimkami w obu językach. Ponadto budzi zastrzeżenie zamienne używanie przez Autora niesynchronicznych terminów, a mianowicie „mówiący”, „narrator”, „obserwator”. Zyskałyby one na precyzji, gdyby Cz. Lachur przyjął sugestie zawarte w pracy J. V. Padučevy *Говорящий как наблюдатель: об одной возможности применения лингвистики в поэтике*, „Изв. АН. Серия литературы и языка”, 1993, s. 3.

Oceniając bardzo pozytywnie monografię Cz. Lachura, chciałabym na końcu zwrócić uwagę na jej nowatorski charakter na gruncie polskim. Wszak po raz pierwszy w literaturze polonistycznej zostały opisane tak dokładnie i wszechstronnie konstrukcje z przyimkami prefigowanymi. W konsekwencji pozwoliło to Autorowi uzupełnić, poszerzyć i uściślić opis leksykograficzny tychże przyimków, co należy uznać za jedno z głównych osiągnięć Autora. Do innych sukcesów zaliczyłabym ustalenie pewnych tendencji rozwojowych w języku polskim ostatnich lat, polegających na szerzeniu się konstrukcji z niektórymi przyimkami prefigowanymi (np. spoza czy spośród) w języku środków masowego przekazu. Dodatkową zaletę monografii stanowi jej tło rosyjskie. Wyniki uzyskane przez Autora dostarczają niezwykle cennych danych dla opisu konfrontatywnego języka polskiego i rosyjskiego, jak również mają dużą wartość dla opisu typologicznego języków słowiańskich. Ponadto mogą także znaleźć zastosowanie w teorii i praktyce przekładu.

Larysa Pisarek